

CEZERI

Senaryo-Çizen
Erhan DÜNDAR

Yazar
Erhan DÜNDAR
Naz N. VARLI

Renklendirme ve Dizgi
Aslıhan İNCE
Selda KALIN
Birol ÖZCAN

CEZERİ

1 Cezeri 1136 yılında Cizre'nin Tor Mahallesi'nde doğdu (Hicri 531).

2 Cizre ve Fırat arasında bulunan Tor, uzun yıllar Artukluların hâkimiyetinde kalmıştır.

3 İsmail'in babası, Artuklu sarayında başmühendis olarak görev yapıyordu...

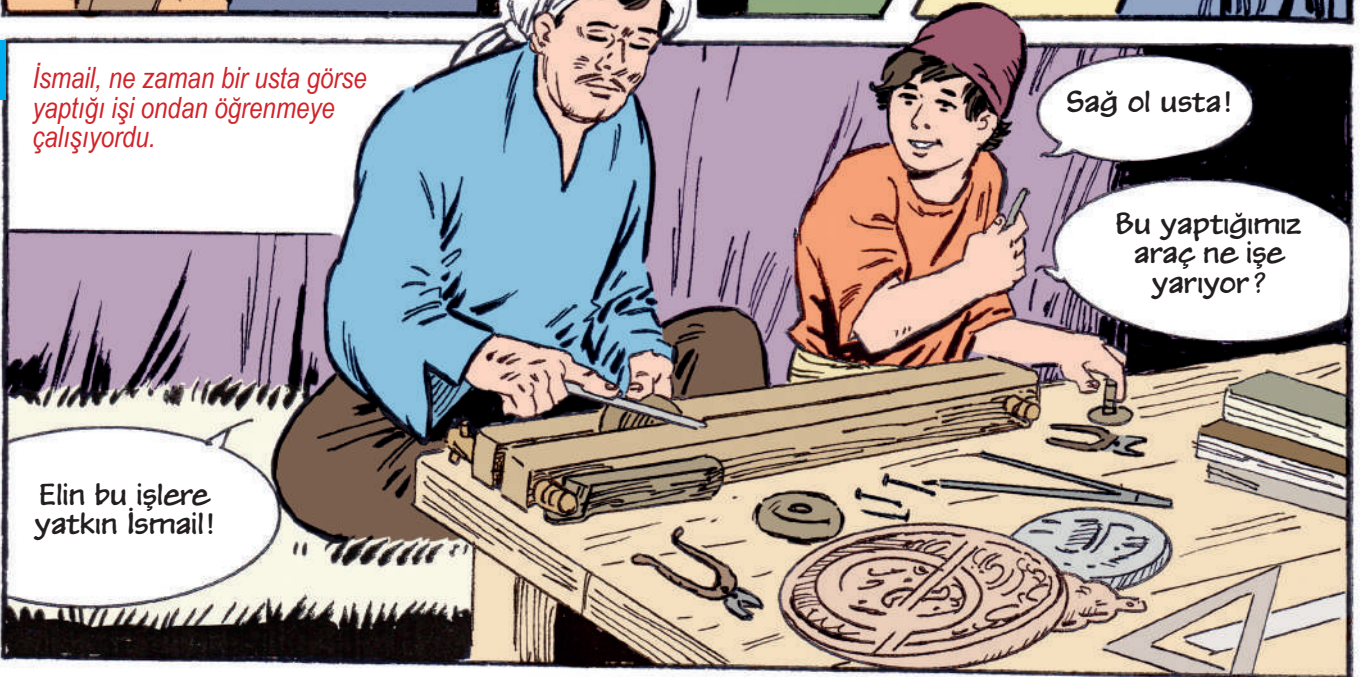
4

İsmail'in teknik işlere ilgisi çocuk yaşta başladı...

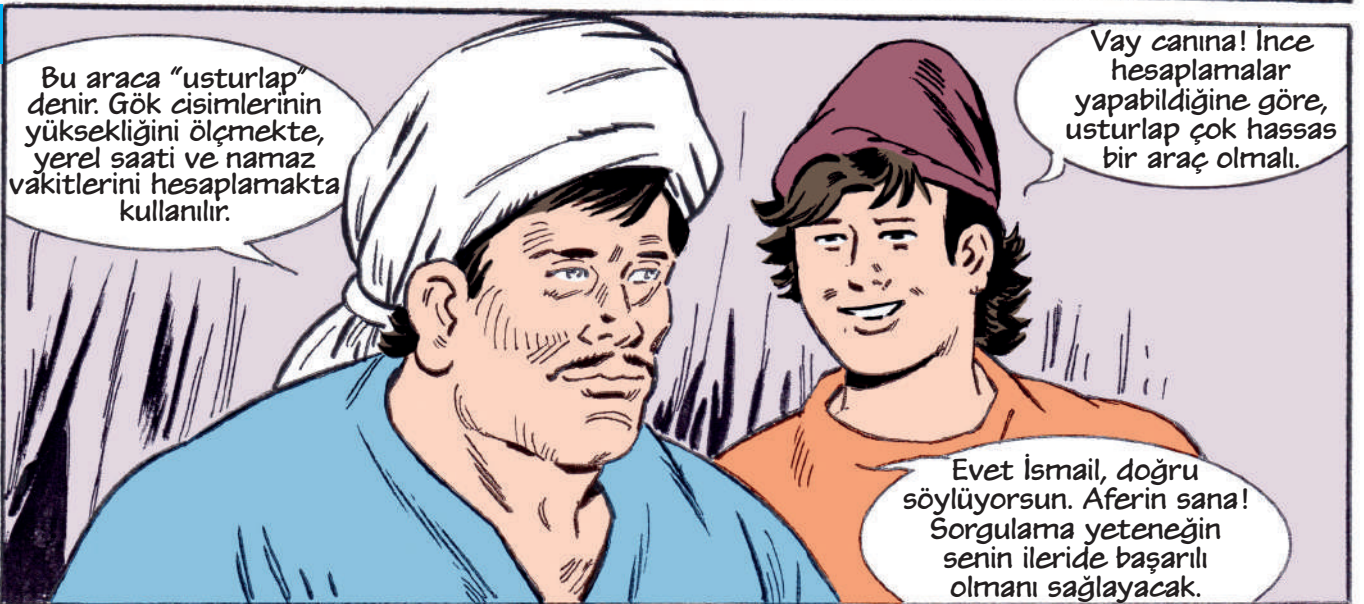
5

İsmail, ne zaman bir usta görse yaptığı işi ondan öğrenmeye çalışıyordu.

6

Bu araca "usturlap" denir. Gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmekte, yerel saati ve namaz vakitlerini hesaplamakta kullanılır.

7

Yıllar akıp giderken İsmail de eğitimine devam ediyordu.

Aferin İsmail!
Ailen seninle gurur duyacak.

8

İsmail ve arkadaşı, bir kış günü derslerini bitirip çıkarlar.

Bugün hocamızın bütün sorularını cevapladın İsmail.

Kendine haksızlık etme!
Sen de hiç fena değildin bence!

9

Evlerine yaklaştıkları zaman İsmail, dedesini çeşmenin başında gördü.

?

10

Dedesini, dondurucu karlı havada çeşme başında abdest alıyordu...

Ne oldu, İsmail? Daha önce dedeni abdest alırken hiç görmemiş gibi bakıyorsun!

Çok gördüm görmesine de şu soğuk havada su buz gibidir şimdi!

11

12

13

Dedesı, abdestını aldıktan sonra eve doğru yöneldi...

14

O dönemde Artuklu Sultanı Nureddin Mahmud'du. Bilim ve teknolojiye önem veren bir hükümdardı.

15 Sultan Mahmud, devrinin önde gelen bilim insanlarını ve yetenekli birçok ustayı sarayına davet etti...

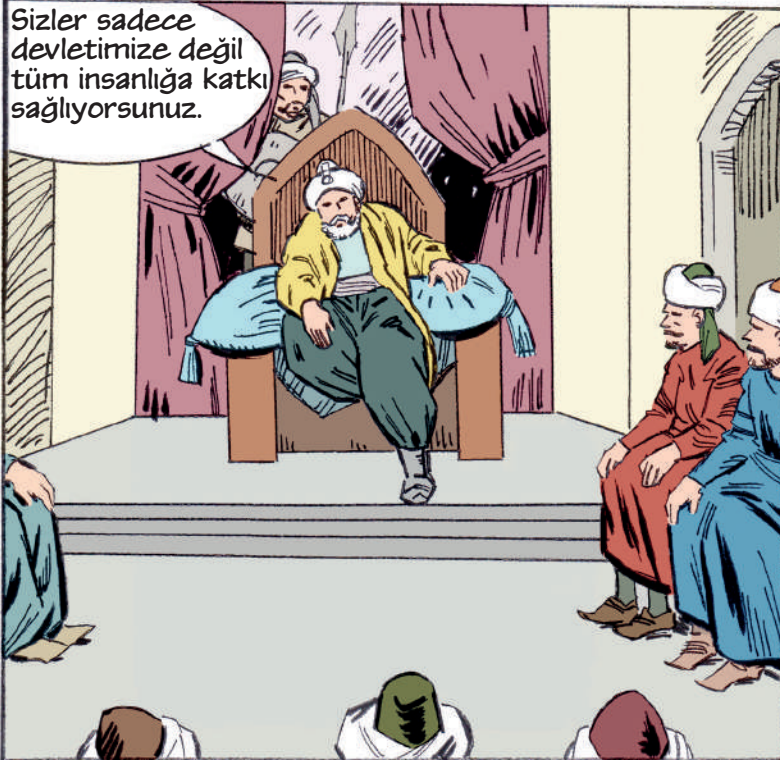

16 Cizre'de doğduğu için herkes İsmail'i "Cezeri" diye çağırıyordu. Küçük yaşına rağmen Cezeri de sarayda toplanan bilim insanlarının arasında yerini aldı...

17 Sultan Mahmud'un yaşı epey ilerlemişti. Yine de bilim insanlarının çalışmalarını yakından izliyordu. Onlara verdiği desteği hiç kesmedi...

Sizler sadece devletimize değil tüm insanlığa katkı sağlıyorsunuz.

18 Cezeri, genellikle teknik beceri gerektiren işlerde görev alıyordu.

Otomatik sistemler üzerine çalışmalar yapmak Cezeri için önemli bir ilgi alanıydı...

19 Bir gün Sultan, köprü ayaklarının arasını doldurarak yıkılma riskini azaltan Cezeri'yi huzuruna çağırdı ve onu bizzat tebrik etti...

Sen, teknik bir dehasın! Bu zekâyı doğru yerde kullanmalısın. Bunu aklından sakın çıkarma!

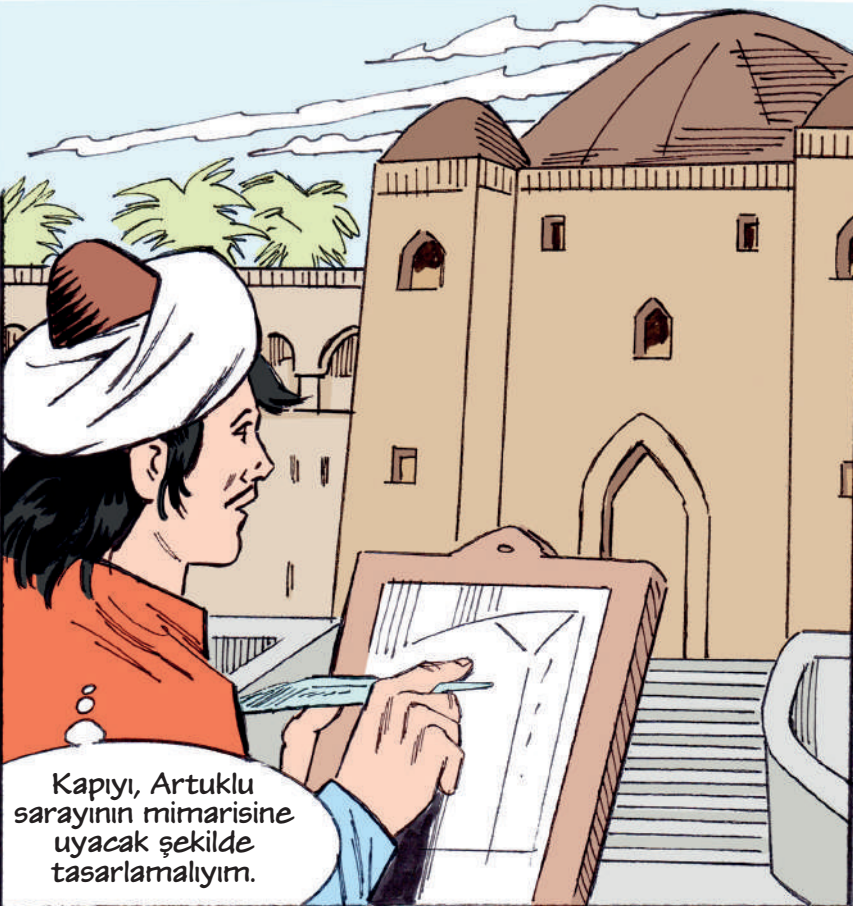
Allah'ın izniyle hep hatırımda tutacağım, Sultanım!

20 Cezeri şimdi de senden saray için yeni bir kapı yapmanı istiyorum.

Emredersiniz, Sultanım! Göreceksiniz, sarayınıza layık bir kapı yapacağım inşallah.

21

Kapıyı, Artuklu sarayının mimarisine uyacak şekilde tasarlamalıyım.

22 Atölyesine dönen Cezeri, yeni kapı için hemen çalışmalara başladı. Kafasındaki taslakları hemen kâğıda geçirdi.

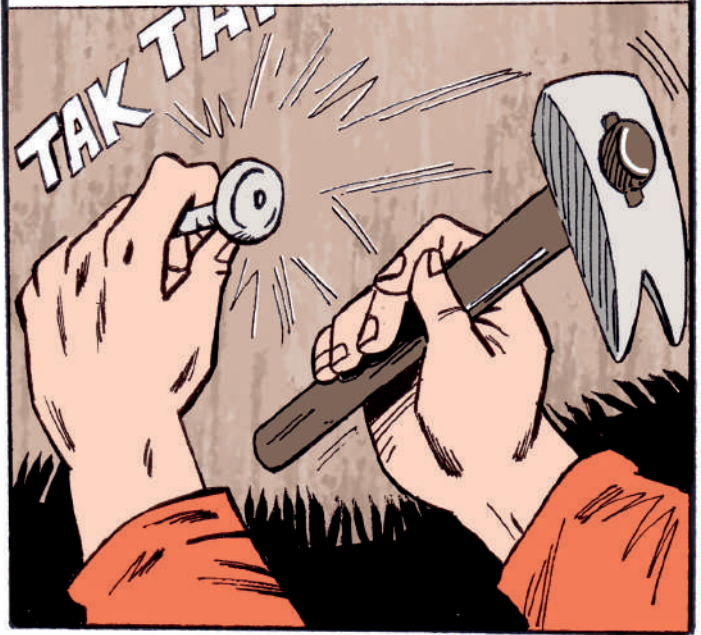
Sultanımızı mahcup etmemeliyim! Şimdiye kadar hiç kimsenin görmediği bir kapı yapmalıyım.

23 İlk önce ahşap yıldız kalıplarını hazırladı, Cezeri.

24 Üst kısımlarında fazlalıklar bulunan demir çiviler yaptı. Çivilerin yerleştirilmesi için birtakım yuvalar yaptı.

26 Kapının kilit sistemini içeriden kilitlenecek şekilde tasarlamıştı.

Ellerin dert görmesin Cezeri! Sarayımıza yakışır bir kapı...

Sayende özgün bir mimari tarz kazandı saray.

Şanınıza yaraşır bir eser ortaya çıkarmaya çalıştım, Sultanım!

Sonunda kapının yapımını tamamladı.

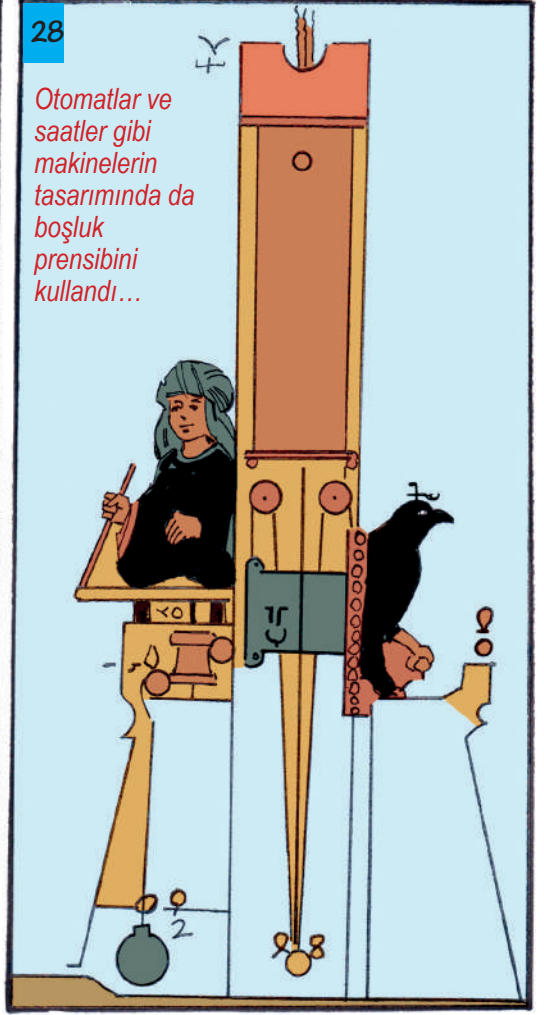
27 Cezeri, çalışmanın insanın hayatına anlam kattığını iyi biliyordu. Bu nedenle gece gündüz demeden çalışıyordu...

Su ve mumu kullanarak çok hassas keşerler yaptı.

28

Otomatlar ve saatler gibi makinelerin tasarımında da boşluk prensibini kullandı...

29 Sultan da olsa bir gün dünyaya veda etmek zorundaydı. Sultan Mahmud vefat edince tahta, oğlu Sökmen geçti. Cezeri de Sultan Mahmud ile hasta yatağında helalleşme fırsatı bulmuştu...

Hakkınızı helal edin, Sultanım! Bir gün kavuşuruz inşallah!

30 Cezeri, Sultan Sökmen'in desteğiyle çalışmalarına aralıksız devam etti.

Babam, senin çalışmalarını hep takdir ederdi. Artık bir ihtiyacın olduğunda bana gel!

31 Cezeri, atölyesinde birçok teknik araç gereç tasarladı. Otomatlar, su saatleri, su pompaları, müzik aletleri ve mekanik oyuncaklar...

32 Bir gün Sultan Sökmen, Cezeri'yi huzuruna çağırdı ve ondan yeni bir makine yapmasını istedi...

34 Cezeri tasarladıklarını çizimlere aktardı. Bir iki denemeden sonra istediği gibi taslak hazırıldı.

33 Cezeri, çalışmalarına hemen başladı. Daha önce de böyle bir makineyi kafasında tasarlamıştı zaten. İlk iş olarak onları gözden geçirdi.

35 Cezeri, önce bir tavus kuşu yaptı. Kuşun boynu aşağıya doğru eğik şekilde duruyordu.

Tavus kuşunun altına bir kaide, üzerine de leğen yapmalıyım.

37 Cezeri, tavus kuşlu abdest alma makinesini yaptı.

Sultanım, artık abdest alırken yardımcıya ihtiyacınız kalmadı.

38 Cezeri, sultana makineyi gösterdi.

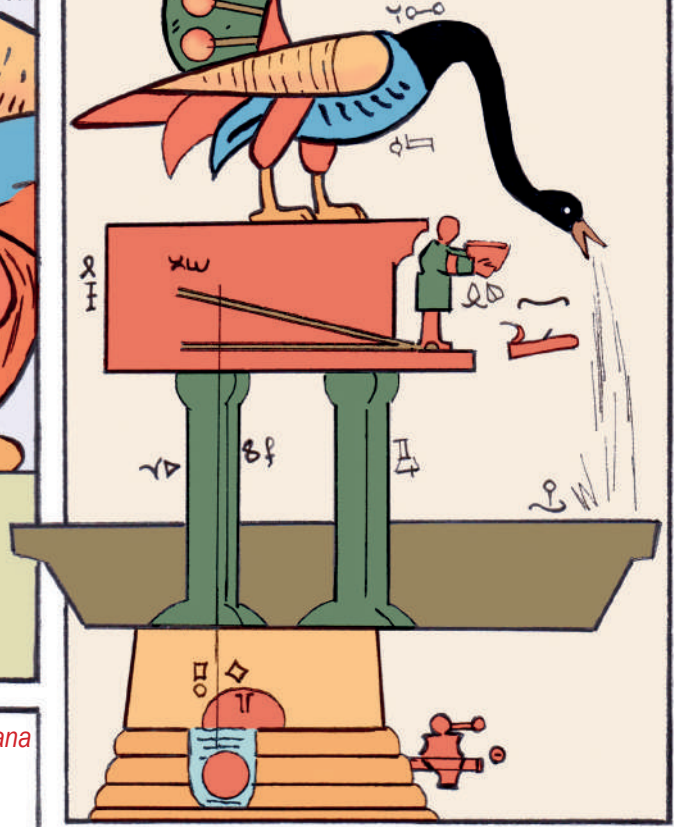

İşte Sultanım, talimat buyurduğunuz abdest alma makinesi...

İlginç görünüyor, Cezeri! Göster bakalım nasıl çalışıyor?

36

Cezeri yaptığı parçaları bir araya getirdi. Ortaya bir kaide üzerine oturtulmuş leğen, leğenin zemininden yükselen sütun ve bu sütunların üzerinde de tavus kuşunu taşıyan iki kapaklı bir araç koydu.

39

Tavus kuşunun gagasından çeşmeden akar gibi su akıyor, alt taraftaki leğenin içine doluyordu. Böylece hiçbir yer ıslanmıyor ve abdest alan kişi de tek başına abdest alabiliyordu. Sultan, artık bu makine yardımıyla rahatça abdest alabilecekti.

40

İnanılmaz! Yine iyi iş çıkarmışsın, Cezeri. Bu hünerlerinle daha neler ortaya koyacağını merakla bekliyorum doğrusu.

Sayenizde Sultanım!

41

Bir gün sarayın doktorlarından biri Cezeri'yi atölyesinde ziyaret etti.

Kolay gelsin, Cezeri! Görüyorum ki yine iş başındasın.

Sağ olun Hekim Efendi. Hoş geldiniz.

42

Yaptığın araçlar olağanüstü. Nereden aklına geliyor bu fikirler? Gökten zembille inmiyor ya!

İlahi Hekim Efendi! Yapmak istediğim her şeyi bilimin kurallarına göre tasarlıyorum. İşin püf noktası bu!

43

Bunu bildiğim için senden bir istekte bulunmaya geldim. Yardımına ihtiyacımız var.

Yapabileceğim bir şeyse seve seve yardım ederim.

Hastalardan yeteri kadar kan almak kolay değil. Düşündüm de bir kan alma aleti yapman mümkün mü?

44

Cezeri, hekimi yolcu ettikten sonra kolları hemen sıvadı!

Ne kadar ihtiyaç varsa hastadan o kadar kan alacak bir düzenek tasarlamalıyım!

45 *Cezeri birkaç taslak çizdi.*

İşte bu! Nihayet içime sindi. Şimdi bunu hayata geçirelim.

46

Cezeri, hastadan alınan kanın miktarını ölçen kan alma tekneleri yapmayı başardı.

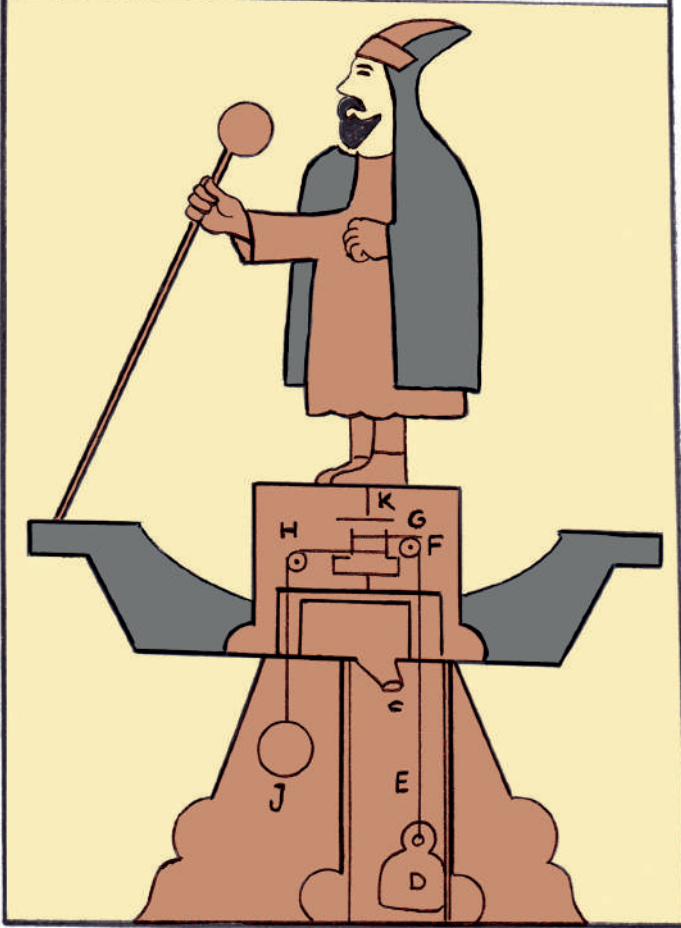

Bu alet yardımıyla hekimler hastalardan hiç zorlanmadan istedikleri miktarda kan alabilirler.

Bu işin altından Cezeri'den başkası kalkmazdı zaten. Haklı çıktık!

47 Cezeri kan alma teknelerini bitirdi. Hekime nasıl çalıştığını göstererek aracı teslim etti. İnsanlara yararlı bir şey yaptığı için mutluydu.

48 Cezeri, aynı şekilde çalışmalarını sürdürmekten hiç vazgeçmedi. Gün geldi, Sultan Sökmen de hayatını kaybetti. Yerine kardeşi Mahmud tahta oturdu. Yeni Sultan da Cezeri'nin çalışmalarını desteklemeye devam etti.

Cezeri, senden bir isteğim olacak.

49

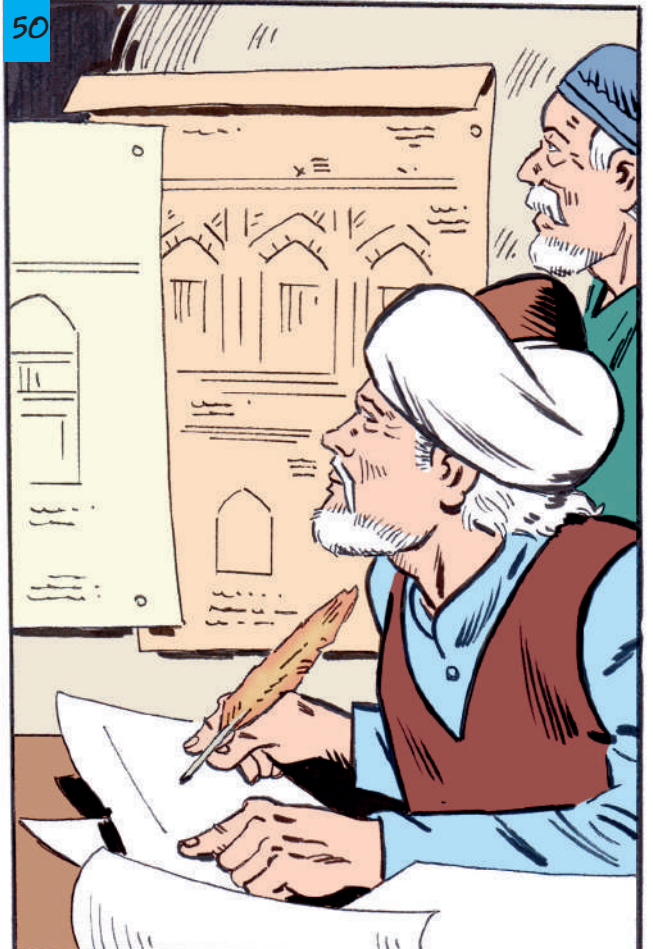
Hasankeyf'te büyük bir köprü yaptırmak istiyorum.

Öyle sıradan bir köprü değil ama! Altında han, hamam ve dükkânlar yer almalı.

Emriniz başım üstüne, Sultanım!

50

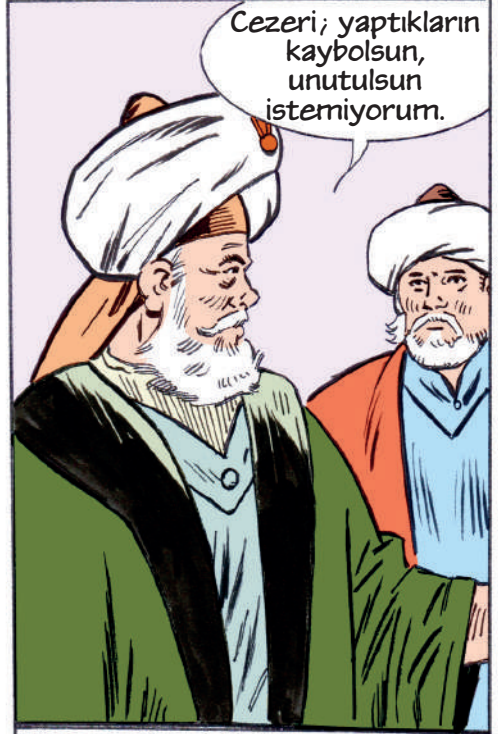
Cezeri atölyesine inip çalışmalara başladı. Birçok taslak çizimi yaptı. En ince detayına kadar düşünüp hesapları ve masrafları çıkardı.

50 Sultan Nasirüddin Mahmud'un onayını aldıktan sonra köprü inşaatına başladı.

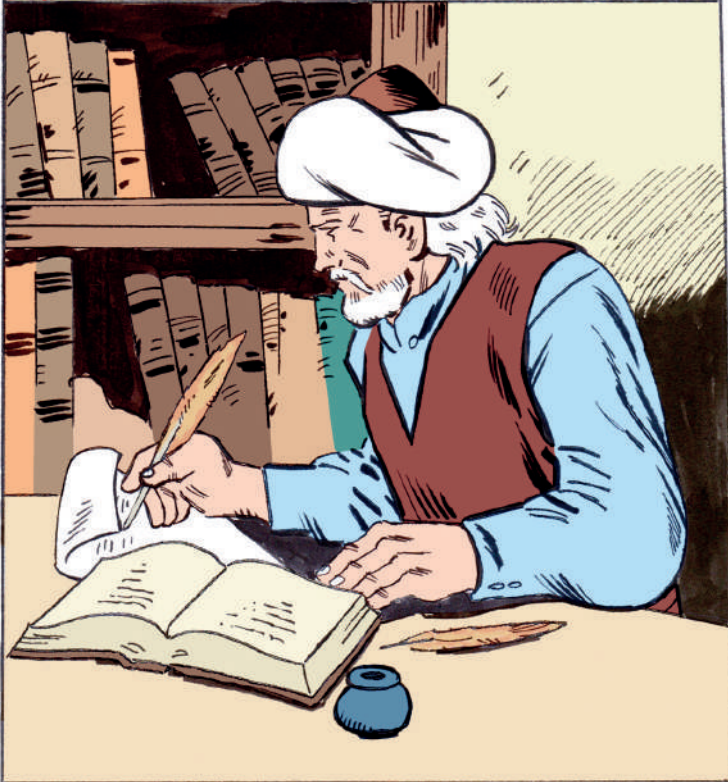

51 Alnının akıyla köprü'nün yapımını zamanında tamamladı. Yine bir gün Sultan, onu huzuruna çağırdı.

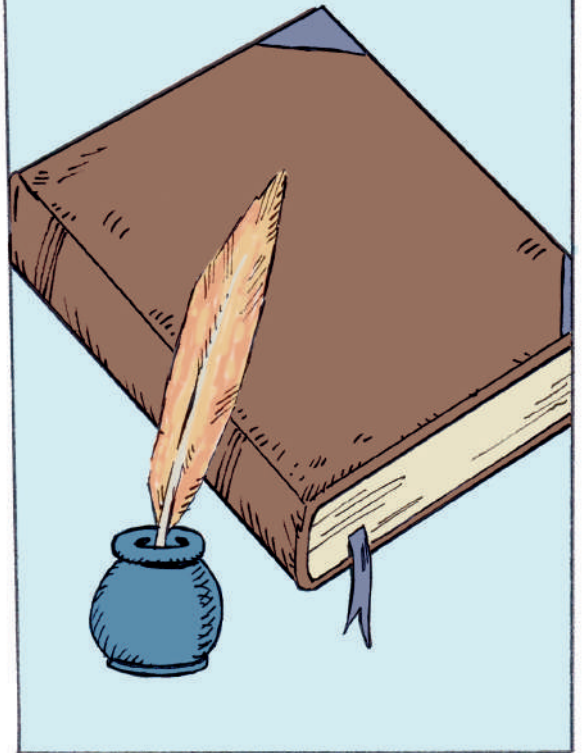
Sultan, Cezeri'den yaptığı işleri anlatan bir kitap yazmasını istedi.

52 Ne kadar da yerinde bir istek olmuştu bu böyle! Cezeri, o güne kadar ortaya koyduğu bütün çalışmalarını ayrıntısıyla yazmaya başladı.

53

Kitabını tamamlayınca da ona "El-Hiyel" adını verdi. Kitap, makine yapımındaki yararlı bilgileri ve uygulamaları içeriyordu.

54 Cezeri, kitabını Nasirüddin Mahmud'a takdim etti. Bilim sevdalısı olan Sultan bu duruma çok sevindi.

Kitap hazır, Sultanım! İstedığınız şekilde hazırlamış olmayı ümit ediyorum.

İşte, bu kitap sayesinde adın hiçbir zaman unutulmayacak, Cezeri!

55 Daha sonra Sultan Nasirüddin hastalanarak hayatını kaybetti.

Korkarım ki bu devlet benden sonra çok yaşayamaz. Allah yardımcımız olsun.

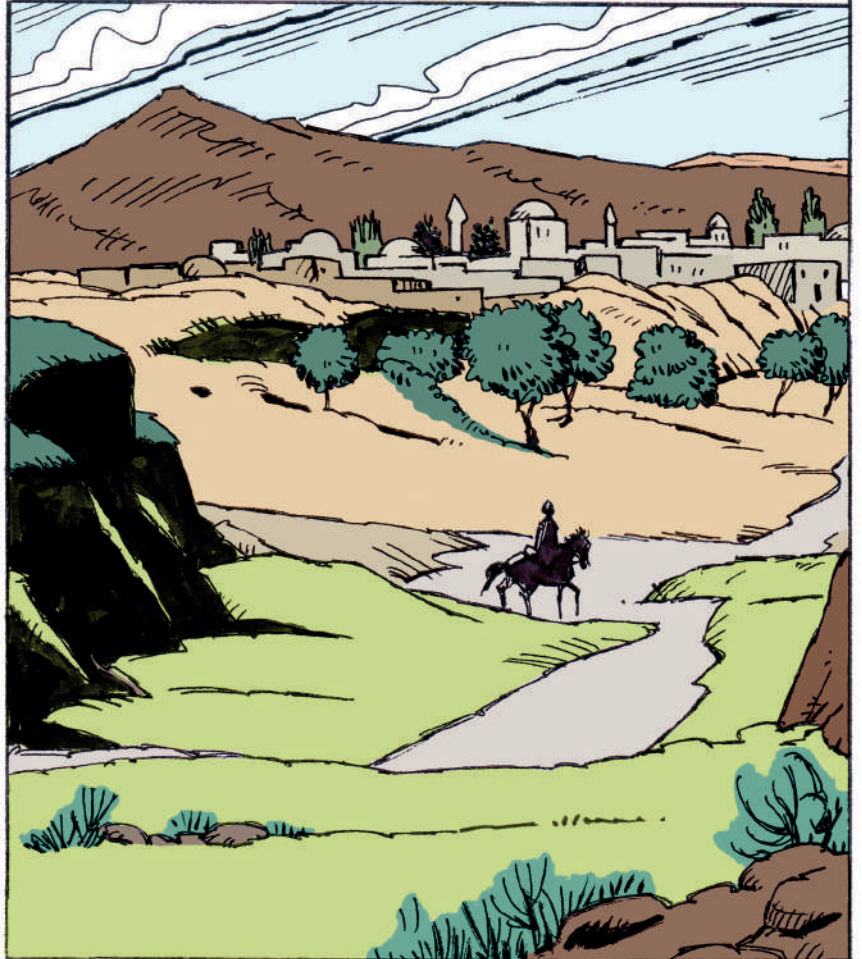
Allah büyük, Sultanım!

57 Cezeri, Cizre'ye döndü. Çalışmalarına orada devam etti.

56 Sultanın ölümünden sonra Eyyubi Devleti kenti ele geçirdi.

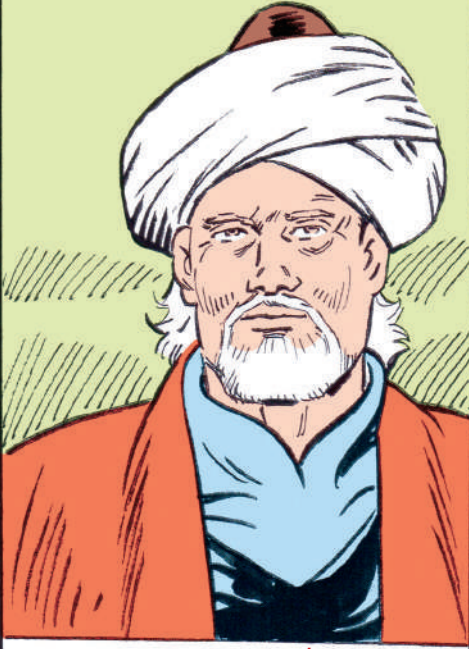

Çalışmalarımı başka diyarlarda mı sürdürmeliyim?

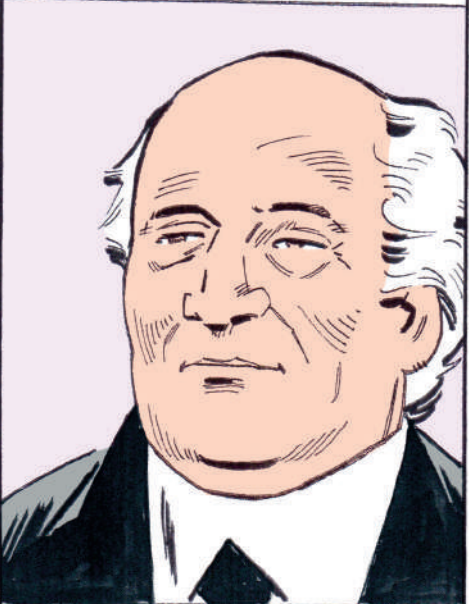

58 Cezeri, 1206 yılında vefat etti. Çalışmalarını hayatının son anına kadar aralıksız sürdürdü.

Ondan geriye ne mi kaldı? İnsan hayatını kolaylaştıran sayısız mekanik alet... Kan alma teknesi, açılı ölçer, robotlar, abdest alma makinesi, saatler, şifreli kilitler, su makineleri, termos, çeşitli çocuk oyuncakları... Üstelik Cezeri, dünyanın ilk "sibernetik" bilgini olarak kabul ediliyor.

60 Türk bilim insanı Prof. Dr. Fuat Sezgin, Cezeri'nin yaptığı eserleri "İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"nde tanıttı.

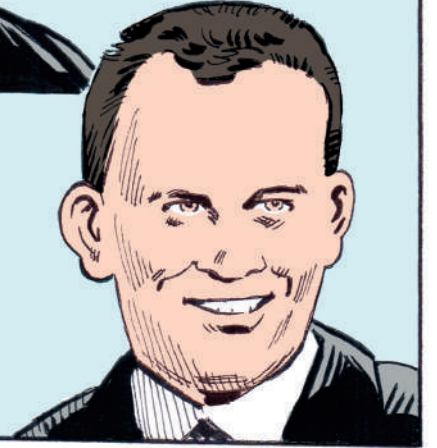
Fuat Sezgin, Türk Bilim İnsanı
(1924-2018)

59

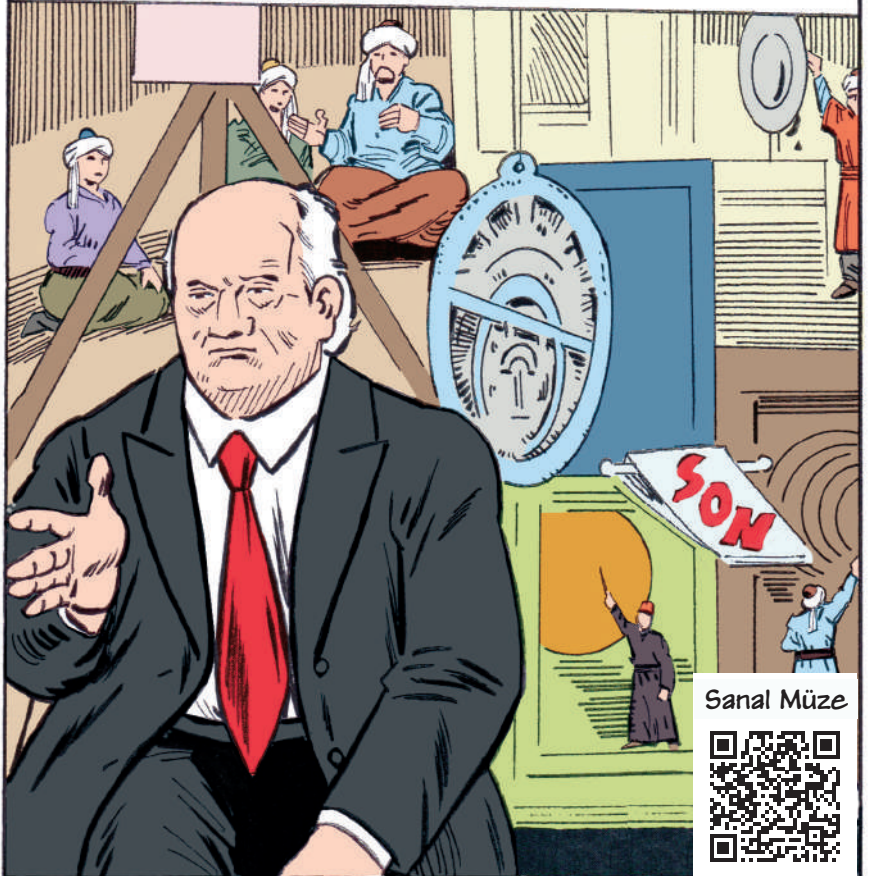
Cezeri'nin yazdığı kitabın özgün nüshası kayıp. Kopyaları ise Topkapı Sarayı ve Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunuyor. Cezeri'nin tasarımları olan makineler, Alman Profesör Dr. Wiedemann (Videman) tarafından tekrar üretilip çalıştırıldı.

Cezeri'nin kitabı "El-Hiyel" 1974 yılında Donald R. Hill (Danıld R. Hil) tarafından İngilizceye tercüme edildi.

61

Cezeri'nin yaptığı makinelerden bazıları bu müzede sergilenmeye devam ediyor.

Sanal Müze

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĐI
TEMEL EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĐÜ

